

Educació i desenvolupament rural als segles XIX-XX-XXI

Editors

Núria Llevot
Jaume Sanuy

Educació i desenvolupament rural als segles XIX-XX-XXI

Editors

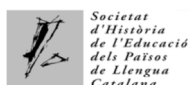
**Núria Llevot
Jaume Sanuy**

Col·laboradors

**Olga Bernad
Agustín González
María Paz López**

Edicions de la Universitat de Lleida
Lleida, 2018

Amb la col·laboració de

ISBN 978-84-9144-123-6

Disseny de coberta: cat & cas

Maquetació: Edicions i Publicacions de la UdL

Il·lustració de portada: Josep Sanuy Jarné. A mode de metàfora, el dibuix d'aquesta portada és una al·legoria que ens transporta a una plaça d'un poble qualsevol de les nostres contrades rurals. En unes coordenades atemporals d'espai i temps, en aquesta indefinida i desdibuixada plaça major de color lila (símbol de la Universitat de Lleida, que ha acollit enguany les XXIII Jornades Internacionals d'Història de l'Educació), cor de l'ànima dels pobles; nenes i nens, homes i dones, de totes les edats i condicions socials, són els "castellers" que aixequen l'escola rural, fruit del desig i esforç mancomunat de tots els seus habitants.

© Edicions de la Universitat de Lleida, 2018

© Textos: els autors i les autores

Reservats tots els drets. Prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta publicació sense l'autorització expressa dels autors o els editors.

EL FRANQUISME I L'ENSENYAMENT AGRÍCOLA A CATALUNYA A TRAVÉS DEL NO-DO. UNA VISITA EN BLANC I NEGRE A LA GRANJA ESCOLA DE CALDES DE MONTBUI¹

FRANCOISM AND AGRICULTURAL EDUCATION IN CATALONIA THROUGH A NO-DO NEWSREEL. A VISIT IN BLACK AND WHITE AT THE FARM SCHOOL IN CALDES DE MONTBUI

Josep Casanovas Prat
Universitat de Vic
Josep.casanovas@uvic.cat

Raquel Cercós Raichs
Universitat de Barcelona
rcercos@ub.edu

Jordi García Ferrero
Universitat de Barcelona
jgarciaf@ub.edu

RESUM

La granja escola Torre Marimon de Caldes de Montbui va ser un resultat d'un projecte de modernització de l'agricultura a Catalunya, desenvolupat en les primeres dècades del segle XX. Aquest article analitza com els canvis polítics van afectar aquell centre d'ensenyament agrícola i, a partir d'un noticiari de NO-DO, com el franquisme va utilitzar aquella granja escola en la seva propaganda, oblidant que era una creació del catalanisme polític.

PARAULES CLAU

NO-DO, franquisme, catalanisme, ensenyament agrícola, documentals.

RESUMEN

La granja escuela Torre Marimon en la población de Caldes de Montbui fue un resultado de un proyecto de modernización de la agricultura en Cataluña, desarrollado durante las primeras décadas del siglo XX. Este artículo analiza como los cambios políticos

---

1. Aquesta text és un resultat del projecte "ARAEF. Análisis de las representaciones audiovisuales de la educación en documentales y noticiarios durante el franquismo" (Ref. EDU2017-89646-R AEI/FEDER, UE). El qual forma part del Programa Estatal de Investigación, Desarrollo e Innovación (I+D+i) Orientada a los Retos de la Sociedad, en el marco del Plan Estatal de Investigación Científica y Técnica y de Innovación 2013-2016.

afectaron aquel centro de enseñanza agrícola y, a partir de un noticiario de NO-DO, como el franquismo utilizó aquella granja escuela en su propaganda, olvidando que era una creación del catalanismo político.

PALABRAS CLAVE

NO-DO, franquismo, catalanismo, enseñanza agrícola, documentales.

ABSTRACT

The school farm Torre Marimon in the town of Caldes de Monbui was a result of a modernization project for agriculture in Catalonia, developed in the first decades of the 20th century. This paper analyses how the political changes affected that centre of agricultural education and, from a NO-DO newsreel, how the Franco regime used that school farm in its propaganda, forgetting that it was a creation of political Catalanism.

KEYWORDS

NO-DO, Francoism, Catalanism, agricultural education, newsreels.

1. INTRODUCCIÓ

El número 125 A del noticiari franquista NO-DO, del 25 de maig de 1945, s'iniciava amb una visita a la granja escola de Caldes de Montbui, situada a la masia de Torre Marimon.² La notícia obviava completament els orígens d'aquella granja escola, que havia estat una peça destacada en el projecte de modernització de l'agricultura catalana. Un projecte basat amb l'establiment d'escoles agràries, de nivell superior, mitjà i elemental, destinades a formar els tècnics i els professionals de l'agricultura a Catalunya.³ Una modernització que comptava també amb la creació d'uns serveis tècnics d'agricultura, destinats a fomentar la producció agrícola i ramadera, així com assessorar la pagesia catalana. Un conjunt d'escoles i serveis que van formar un "sistema català d'ensenyament agrari", tal com el definíem nosaltres mateixos ja fa anys.⁴

---

2. «Barcelona. Una visita a la escuela práctica de agricultura de Caldas de Montbuy», NO-DO, 25 de maig de 1945, núm. N 125 A. Disponible a: <http://www.rtve.es/filmoteca/no-do/not-125/1487561/>.

3. CASANOVAS, Josep. «L'ensenyament agrícola a Catalunya (1912-1939)» a *Rercerques*, 1998, núm. 37, pp. 81-108.

4. CASANOVAS, Josep. «La formació professional en el sistema català d'ensenyament agrari (1912-1939)» a *La Formació Professional i les transformacions socials i econòmiques: Actes de les XIV Jornades d'Història de*

Des de principis del segle XX, el catalanisme polític havia impulsat la creació d'un conjunt d'organismes, escoles i institucions pròpies d'un estat modern. La Diputació de Barcelona, la Mancomunitat de Catalunya i, més endavant, després de la Dictadura de Primo de Rivera, la Generalitat de Catalunya, van desplegar aquest projecte de modernització del país, dins del qual també hi va tenir cabuda l'agricultura i la ramaderies catalanes. De tota aquella política, sovint recordem només la creació d'altres institucions, de caràcter lingüístic, cultural o les infraestructures que es van construir. Al costat d'aquestes, volem recuperar la important intervenció de les institucions catalanes sobre el món agrari.

L'existència de la granja escola de Caldes de Montbui, durant el franquisme, era una conseqüència directa d'aquella política de modernització del catalanisme, que va poder desplegar des de les institucions públiques fins a finals de la guerra civil. Per estar estretament vinculada a un projecte del catalanisme polític, que el franquisme tant havia combatut, ens podria sorprendre la inclusió en un NO-DO d'una notícia sobre el funcionament de la granja escola, emesa en els anys inicials del NO-DO. En aquest sentit, apuntem, que el règim franquista i el seu aparell de propaganda, no va tenir cap problema per transformar, desvirtuar i utilitzar el que havien fet els seus enemics.

Amb l'ensenyament agrícola a Catalunya durant el franquisme, amb el cas de la granja escola d'agricultura de Caldes de Montbui entre altres, ens trobem amb una situació paral·lela al que van fer els franquistes en el terreny cultural. N'és un exemple clar una figura cabdal en la recuperació del català com a llengua literària, com va ser el poeta Jacint Verdaguer. El franquisme va utilitzar el mite de Verdaguer, fins al punt que avui dia el podem considerar un "Verdaguer Segrestat" pel franquisme, tal com porta el nom una exposició inaugurada l'any 2017 amb aquest nom a Folgueroles, impulsada per la Casa-Museu Verdaguer.

A partir de la granja escola de Caldes de Montbui, amb aquest text tractarem com els canvis en el règim polític van afectar l'ensenyament agrícola a Catalunya i com, a principis de la dictadura franquista, el noticiari propagandístic del NO-DO va tractar el cas d'aquell centre de formació agrícola, que s'havia originat com un projecte del catalanisme.

2. TORRE MARIMON: UNA GRANJA ESCOLA MARCADA PELS CANVIS POLÍTICS

Abans d'analitzar la notícia del NO-DO sobre la granja escola de Caldes de Montbui, hem de conèixer la història d'aquest centre, que va estar en funcionament durant una setantena d'anys. Una història amb molts canvis, amb constants modificacions en l'ori-

entació i l'organització del centre. Unes modificacions motivades per la situació política a Catalunya, resultat dels canvis en el govern i direcció de les institucions públiques catalanes.

Començarem pel final de la història. L'any 1996 va ser l'últim en què va funcionar l'escola agrària a Torre Marimon, depenia de la Diputació de Barcelona. Uns anys abans, amb la recuperació de la democràcia, mentre la Generalitat de Catalunya va anar assumint les competències en ensenyament, la Diputació de Barcelona va considerar l'escola com un servei impropï, del qual se'n volia despendre, i en va anar reduint la seva activitat acadèmica. Enmig d'un conflicte entre ambdues institucions, governades per partits diferents, les protestes del professorat i alumnat de l'escola, amb tancaments al centre i manifestacions, no van poder evitar la fi de l'escola.

El tancament va coincidir amb la revisió del pla urbanístic de Caldes de Montbui i el naixement d'un moviment ciutadà preocupat pel respecte a l'entorn verd del municipi. A partir de l'any 1999 va aparèixer públicament la intenció de traslladar la part terrestre del Zoo de Barcelona a Torre Marimon. Aquest projecte no va prosperar, hi va haver entre altres una gran oposició popular, que plantejava convertir Torre Marimon en el centre d'un parc agrícola del Vallès. Finalment, uns anys més tard, l'any 2005, la Diputació i la Generalitat van acordar de traslladar a Torre Marimon l'Institut de Recerca i de Tecnologies Agroalimentàries (IRTA), un organisme que depèn del Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya. Una decisió que també va generar protestes, en aquest cas provinents de la ciutat de Lleida, que consideraven que el trasllat de les oficines de l'IRTA de Barcelona a Torre Marimon restava importància al sector agrari del Segrià.⁵ Actualment, els serveis centrals de l'IRTA són a Torre Marimon, on desenvolupen recerca, transferència de coneixement i formació en l'àmbit agroalimentari.

Els orígens de l'escola agrícola de Caldes de Montbui es remunten a l'any 1907, quan la Diputació de Barcelona va intentar comprar una finca per establir-hi una granja agrícola experimental. Hi va haver una pugna entre la finca de Torre Marimon i la de can Pascali, a Santa Coloma de Gramenet.⁶ Enmig d'una intensa disputa política, al final la Diputació no va comprar cap de les dues finques. Si bé, anys més tard, la Mancomunitat de Catalunya, institució que va agrupar les diputacions catalanes des de 1914, va adquirir el 1921 Torre Marimon per establir-hi una escola agrícola i l'any següent, el 1922, va comprar la propietat de Torribera, a Santa Coloma de Gramenet, per construir-hi una clínica de salut mental.

La Mancomunitat de Catalunya va comprar i impulsar l'experimentació i estudis agrícoles a Torre Marimon. Eren els inicis de l'escola d'agricultura de Caldes de Montbui,

---

5. T.V. «El rector de la Universitat de Lleida considera vergonyós el trasllat» a *El 9 Nou*, 17 de març de 2006.

6. TORRAS, Camilo. *Apuntes para la historia de la Granja Escuela de capataces de Caldas de Montbui*. 17 folis, Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 8 de juny de 1963 (text mecanoscrit).

que ja hem tractat més extensament en un altre article.⁷ L'any 1920 la Mancomunitat va acordar obrir un concurs per l'adquisició d'una finca destinada a escola d'agricultura i zootècnia. Finalment, després que en un primer moment no s'adjudiqués a cap de les quatre finques que s'hi van presentar, el 25 d'agost de 1921, el consell permanent de la Mancomunitat, presidit per Josep Puig i Cadafalch, va acordar la compra de la finca de Torre Marimon. Dificultats amb el seu traspàs van provocar que la Mancomunitat no pogués disposar de la finca fins l'any 1923.

L'any 1911, a partir d'una escola provincial, la Diputació de Barcelona havia creat l'Escola Superior d'Agricultura, destinada a la formació d'enginyers agrícoles. Era la base a partir de la qual es volia bastir un sistema propi d'ensenyament agrícola a Catalunya, diferenciat del d'àmbit estatal.⁸ En el desplegament d'aquest sistema, a Caldes de Montbui s'hi pensava obrir l'Escola Superior de Zootècnia. Un centre amb uns estudis molt centrats en la producció ramadera, que es corresponia al que la carrera de veterinària representaven en el sistema estatal espanyol, amb un caràcter però més centrat en la sanitat animal. A Torre Marimon també s'hi preveia fer estudis i pràctiques agrícoles, a més de mantenir-hi camps i granges experimentals.

L'inici de la dictadura de Primo de Rivera, el setembre de 1923, va marcar un canvi d'orientació de la política agrícola de la Mancomunitat, es van desfer bona part d'aquests ambiciosos projectes. L'agost d'aquell any 1923, Pere Mias, conseller d'agricultura, preveia que l'Escola Superior de Zootècnia començaria a funcionar a Torre Marimon el primer curs 1924-25, però no va ser així. Només es va utilitzar com a lloc de pràctiques agrícoles. El 1927, en plena dictadura, Torre Marimon va començar a funcionar per primera vegada com a escola de capatassos agrícoles.

En temps de la dictadura de Primo de Rivera es va frenar l'obra de la Mancomunitat de Catalunya. La Diputació de Barcelona primoriverista va portar a terme una política que era una ombra del que havia estat els anys anteriors. Molts professors i tècnics agrícoles van ser expulsats dels seus llocs de treball, la qual cosa va representar la fi de la majoria de projectes de la Mancomunitat que estaven en procés de gestació. Durant la dictadura, es van fer obres d'adequació de l'edifici de Torre Marimon, i la finca va ser utilitzada per formacions pràctiques en agricultura i ramaderia. Però, a conseqüència de nous canvis polítics, el centre no va tenir temps de desenvolupar-se.

L'any 1931, després de proclamar-se la Segona República, s'establí la Generalitat de Catalunya. Institució que l'any següent, el 1932, aprovava una ambiciós pla d'ensenyament agrícola, que recuperava i ampliava el que havia començat la Diputació de Barcelona amb la creació el 1911 de l'Escola Superior d'Agricultura i que, més endavant,

---

7. CASANOVAS, Josep. «Els inicis de l'Escola d'Agricultura de Caldes de Montbui» a *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 1996, núm. 12, pp. 30-39.

8. ERILL, Gustau; CASANOVAS, Josep. *L'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona. Cent anys d'ensenyament universitari 1911-2011*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 2012.

havia seguit la Mancomunitat de Catalunya. El 1932 la Generalitat recuperava els estudis superiors en agricultura i donava nova força a l'ensenyament agrícola de nivell mitjà i popular. A Torre Marimon s'hi va instal·lar l'Escola Mitjana d'Agricultura, per a formar pèrits agrícoles, i l'Escola Pràctica d'Agricultura, que oferia capacitació agrària amb el diploma de regent agrícola. Ambdós centres estaven estretament vinculats a l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, amb qui compartien el director. Amb les escoles de Torre Marimon s'iniciava un pla d'ensenyament agrícola que es volia estendre a tot Catalunya, amb l'establiment de noves escoles mitjanes i pràctiques d'agricultura. D'aquesta manera es reprenia la idea de la Mancomunitat de multiplicar les escoles agrícoles. Si no es va anar gaire més enllà de Torre Marimon, com explica Alexandre Galí, va ser perquè les escoles que ja hi havia responien al "punt just de les nostres necessitats i de la potència de la nostra economia agrícola."⁹

A més d'oferir ensenyaments agrícoles, en l'etapa republicana, la finca de Torre Marimon va ser utilitzada per a diferents experiències dels Serveis Tècnics d'Agricultura de la Generalitat. Així per exemple, l'enginyer agrícola Josep M. Soler i Coll va reemprendre les pràctiques de selecció de cereals que havia iniciat allà mateix en temps de la Mancomunitat, el també enginyer agrícola Enric Coromines hi va organitzar uns concursos avícoles de llarga trajectòria, iniciats el 1935, durant la guerra civil es van substituir per una campanya de propaganda, coneguda com la Batalla de l'Ou, que partia de la base que "sense una educació avícola de les nostres pageses és impossible la millora de la nostra avicultura".¹⁰ Uns concursos que van continuar a Caldes de Montbui els primers anys de la dictadura franquista fins a finals de la dècada dels anys 1950.¹¹

Després de l'esclat de la guerra civil, el juliol de 1936, a Torre Marimon l'escola mitjana d'agricultura va continuar funcionant amb uns pocs alumnes, la majoria en règim d'internat, fins el curs 1937-38. A Torre Marimon s'hi van arribar a instal·lar carrabiners. Deia la premsa que "fueron sacrificadas por los rojos, para su consumo, las reses vacunas destinadas a las prácticas de Zootecnia. Y ni los toros de raza, vacunos «de pedigree» merecieron otros honores que los del asador marxista."¹² Durant la Segona República

---

9. GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*. Ensenyaments i serveis agrícoles. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1982, vol VI, p. 72.

10. OFICINA DE L'OU. GENERALITAT DE CATALUNYA. *Pla de desenvolupament de la producció avícola de Catalunya 1936-1940*. Publicacions de la Direcció General d'Agricultura, Barcelona [1937], p. 4.

11. Enric Coromines Cortés, enginyer agrícola, era el director dels concursos avícoles de Torre Marimon, d'abans i després de la guerra. El vam entrevistar diverses vegades, en la realitzada a Barcelona el 7 d'octubre de 1992, ens va explicar la continuïtat durant el franquisme dels concursos avícoles a Caldes de Montbui. Ell que havia estat membre d'Acció Catalana i format part de l'exèrcit republicà no el van depurar perquè va rebre l'aval de l'enòleg Lluís Guitart, secretari dels Raventós del cava. A l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona conserven els llibrets dels concursos de l'any 1941 fins el 1958.

12. «La Diputació Provincial recupera sus Centros Culturales» a *La Vanguardia*, 19 de febrer de 1939, p. 3.

també s'havien fet acusacions respecte la dictadura de Primo de Rivera, com la de portar-hi a estudiar nois de Casa Caritat, que no va donar bon resultat, o la queixa d'haver segat i batut conjuntament els blats que s'havien plantat per a fer-ne una selecció.¹³ Amb els canvis de règim, s'acusava el precedent de desfer l'obra portada a terme.

Durant el franquisme, a Torre Marimon es va tornar a establir una escola pràctica d'agricultura.¹⁴ Com ja havia passat amb la dictadura de Primo de Rivera, es trencava amb el model de centre que havia estat plantejat en els seu inicis la Mancomunitat, i que s'havia potenciat durant la Segona República. Un trencament que aquesta vegada era definitiu. La granja quedava separada de l'escola de Barcelona, i era adscrita als Serveis Tècnics d'Agricultura. Es desvinculava de l'antiga Escola Superior d'Agricultura, reconvertida en aquell temps en escola de pèrits agrícoles, amb els mateixos plans d'estudi que els altres centres espanyols. Només mantenia un petit lligam amb les pràctiques que anualment l'alumnat de Barcelona feia a Caldes de Montbui. Amb el retorn de la democràcia, no es va tornar a parlar de recuperar "una estructura pròpia" de l'ensenyament agrícola a Catalunya, tal com reflecteix el debat realitzat el 20 de maig de 1978 a la Granja Escola de Caldes de Montbui.¹⁵

Una de les persones que més va conèixer la granja escola durant el franquisme va ser el professor Camilo Torras Casals. Era fill de Francesc Torras Sayol, un propietari agrícola, membre de la Lliga Regionalista, que va ser alcalde de Caldes de Montbui durant la dictadura de Primo de Rivera.¹⁶ El seu fill Camilo Torras, nascut l'any 1919, havia començat a estudiar a Torre Marimon el curs 1935-36, però els va abandonar en començar la guerra per por a ser mobilitzat. En acabar la guerra civil, va ser professor de l'escola d'agricultura de Caldes de Montbui des de 1944 fins l'any que es va retirar el 1986.¹⁷ Va morir l'any 2007, essent tota una institució a la granja escola i el municipi de Caldes de Montbui, on va ser regidor de cultura i va impulsar la creació del seu museu arqueològic i la rehabilitació de les termes romanes.

Resumim la història de la granja escola durant el franquisme, a partir de la conferència de Camilo Torras ja citada. Immediatament després de la guerra, la granja escola va dependre dels Serveis Tècnics d'Agricultura de la Diputació de Barcelona, però l'any 1944 se'n van separar formant una institució a part. A partir d'aquest moment es van

---

13. SOLER I COLL, Josep M. *El Servei de Terra Campa i la cerealicultura catalana*. Barcelona: Serveis Tècnics d'Agricultura, 1935.

14. *Escuela Práctica de Agricultura de Caldas de Montbuy: emplazamiento, enseñanzas, becas, reglamento*. Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona. Servicios Técnicos de Agricultura, 1943, [32 p.].

15. GRUP DE TREBALL ESTRUCTURACIÓ TÈCNICA DE L'AGRICULTURA A CATALUNYA. *Memòria sobre l'estructura tècnica de l'ensenyament, investigació i assessorament i divulgació agrícola-ramadera a Catalunya*, dins *Quaderns Agraris*, octubre de 1980, núm. 0, p. 6.

16. PLANAS MARESMÀ, JORDI. *Francesc Torras Sayol (1868-1936). Un propietari conservador al capdavant de l'acció cooperativa*. Valls: Cossetània Edicions, 2016.

17. Vam entrevistar a Camilo Torras Casals a Caldes de Montbui el 15 de desembre de 1992.

fer obres, per adaptar una efímera escola de dones pageses, es va construir una cava experimental, es va millorar el departament d'indústries làctiques, i es va renovar la maquinària, amb la compra de dos tractors, un CASE i l'altre Fordson Major. El nombre d'alumnes va anar augmentant. El 1958 es va separar l'escola de la granja i, aquell mateix any, es va aconseguir que els estudis de l'escola tinguessin validesa oficial. A partir d'aquest moment hi ha noves millores, entre les que destaquem un projector de cinema, la construcció d'una pista poliesportiva, l'increment de la maquinària agrícola de la granja, noves construccions avícoles pels concursos, o la introducció de la fecundació artificial de vaques. Finalment destacava que el 80% de l'alumnat que es formava com a capatàs oficial treballava a la seva pròpia finca.

Així, segons Camilo Torras, es trobava la granja escola de Caldes de Montbui al voltant de l'any en què es va filmar el NO-DO analitzat. Ell deia: "A pesar de las deficiencias que sin duda hay y pueden haber existido podemos ofrecer los que laboremos al Servicio de esta institución, unos frutos que si bien modestos los ofrecemos a nuestra Patria como sincera oblación."¹⁸

3. "UNA VISITA A LA ESCUELA PRÁCTICA DE AGRICULTURA DE CALDAS DE MONTBUY"

La imatge que projectava el règim franquista en els noticiaris NO-DO, de caire propagandístic, és una interessant font d'informació, la qual ens permet explorar la història de l'educació per vies relativament noves.¹⁹ El NO-DO era el "cauce de expresión de las consignas oficiales, de las estrategias propagandísticas" del règim franquista.²⁰ Ens proposem analitzar una notícia del NO-DO, la que en el seu programa de mà porta el títol que encapçala aquest apartat, per tal de conèixer com des del règim es va utilitzar aquell sistema d'ensenyament agrari que el catalanisme polític havia bastit abans del final de la guerra civil. Com veurem, el reportatge oblida completament els orígens de la granja escola, per centrar-se en els aspectes més tècnics i formatius. Amb aquesta perspectiva, el NO-DO és una mostra de com hi va haver un desmantellament i una apropiació franquista de l'obra en ensenyament agrícola precedent.

El NO-DO analitzat és el número 125 A, amb data del 25 de maig de 1945, té una durada d'1 minut i 40 segons. És un dels primers NO-DO, aquest noticiari franquista va néixer el gener de 1943 i se'n van produir fins l'any 1981, amb la dictadura ja finalitzada. El títol que surt a les imatges només posa "Barcelona" emmarcat en un requadre, en el programa de mà posa el títol complet de: Una visita a la escuela práctica de agri-

---

18. TORRAS, Camilo. *Op. Cit.* p. 16.

19. CASANOVAS, Josep; PADRÓS, Núria. "Presentació. La història de l'educació a través dels films: una mirada des de la contemporaneïtat pedagògica". *Educació i Història*, 2018, Núm. 35, pp. 9-17.

20. TRANCHE, Rafael R.; SÁNCHEZ-BIOSCA, Vicente. *NO-DO. El tiempo y la memoria*. Madrid: Ediciones Cátedra; Filmoteca Española, 2006, p. 179.

cultura de Caldas de Montbuy. Pel títol de les imatges, queda clar que és una notícia adreçada a tot Espanya, ja que des de l'òptica catalana és estrany titular amb el nom de la capital catalana una notícia d'una granja escola situada a la província de Barcelona.

No és l'única notícia del NO-DO dedicada a la granja escola de Caldes de Montbui, n'hi ha dues més. Una és la primera notícia del NO-DO número 213 B de l'any 1947, del qual no se n'ha conservat l'àudio original, que tracta d'una visita d'uns professors portuguesos al centre.²¹ L'altre és una notícia del NO-DO 1065 A, del 3 de juny de 1963, amb imatges d'una demostració de fumigació amb moderns equips a la Granja Escola de Caldes.²²

Les visites a la granja escola eren força freqüents, la premsa ressenya algunes d'aquestes visites, la majoria per part d'autoritats civils i polítiques.²³ També el fons d'imatges de l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona conserva diverses fotografies d'aquestes visites, entre altres visites hi ha sis fotografies de la visita que recull el NO-DO de 1947. Una visita centrada només en la granja, sense imatges de l'escola i el seu alumnat. La notícia del NO-DO de 1945, en canvi, no respon però a una visita de cap autoritat en concret, és un reportatge més de tipus publicitari de l'escola. Les càmeres del NO-DO van visitar la granja escola, sense cap motiu que no sigui el d'explicar el mateix centre educatiu.

Les imatges comencen amb vistes de la torre de l'homenatge circular i coronada amb merlets característica de la masia de Torre Marimon, que va ser reconstruïda durant la dictadura de Primo de Rivera. Seguidament, es veu un grup d'alumnes que van des de la masia als camps de fruiters pròxims, allà poden els arbres i fan un empelt, sota la supervisió del professor de fructicultura. Representa que és la primavera, el mes de maig, els arbres es poden sense fulles, tot i això se'ns mostra una imatge d'una brancada florida, descontextualitzada. Aquesta escena ens fa sospitar que es van filmar imatges en diferents moments. La notícia continua mostrant les imatges de diferents tasques del camp, hi ha dues escenes llaurant els camps amb dues arades diferents tirades per bestiar, així com la sembra a mà d'un camp per part dels alumnes. La penúltima escena és a les parcel·les experimentals de selecció de llavors, amb la masia de Torre Marimon al fons, un grup d'alumnes les visiten acompanyats pel director de l'escola. Acaba amb imatges d'un camp de fruiters florits, que no s'identifica si són de Torre Marimon.

---

21. «Profesores del Instituto Superior de Agronomía de Lisboa visitan la Granja Experimental española de Caldas de Montbuy», NO-DO, 3 de febrer de 1947, núm. N 213 B. Disponible a: <http://www.rtve.es/filmoteca/no-do/not-213/1467139/>

22. «Modernos sistemas de fumigación agrícola. Pruebas demostrativas en pleno campo», NO-DO, 3 de juny de 1963, núm. N 1065 A. Disponible a: <http://www.rtve.es/filmoteca/no-do/not-1065/1468868/>

23. Entre les visites que van rebre Torre Marimon els primers anys del franquisme que recull *La Vanguardia*, destaquen les del governador civil 22 de març de 1946, p. 8, 5 de febrer de 1949, p. 8 i 8 de febrer de 1950, p. 9; i les de la corporació provincial de la Diputació de Barcelona, 7 de febrer de 1951.

La veu en off de la notícia diu el següent:

En las cercanías de la villa de Caldas de Montbuy, la Diputación Provincial de Barcelona tiene instalada su escuela práctica de agricultura. Los alumnos cursan en ella estudios teóricos-prácticos de esta actividad que tan fundamental es para la producción y la economía de la nación.

Acuden los alumnos al trabajo, que varía según las estaciones del año y de acuerdo con las exigencias de los cultivos y de las explotaciones de la granja experimental.

El cuidado de los árboles frutales es objeto de un especial interés. El profesor dirige la poda de estos manzanos.

Para adaptar la producción frutícola, a la variedad que estima más el mercado, se utiliza la práctica del injerto.

Una parcela de viña es labrada convenientemente, para dar a las raíces una mayor posibilidad de desarrollo, a la par que se destruyen las malas hierbas, con el fin de lograr una abundante vendimia.

Los alumnos se ensayan por grupos en los movimientos rítmicos de la siembra a boleo. En esta escuela se utiliza también máquinas sembradoras y una arada tipo brabant, que transforma el yermo en tierra fértil.

El director de la escuela, acompañado de varios alumnos, gira una visita a las parcelas sembradas en proceso de selección estudiando las formas del desarrollo.

La veu en off esmenta la presència del director de l'escola d'agricultura, no en diu el seu nom, però sabem que era en Josep M. Clotet Vila. Ell era un enginyer agrícola de la promoció del curs 1923-24 de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona. L'any 1927, en plena dictadura de Primo de Rivera, va ser el primer director que va tenir l'escola de capatassos agrícoles de Torre Marimon. En Josep M. Clotet, com en el cas de professor Camilo Torras que hem explicat abans, no amagaven que en el seu origen l'escola va ser impulsada per la Mancomunitat de Catalunya i, per tant, pels catalanistes. En una entrevista deia que la Mancomunitat va adquirir els terrenys de Torre Marimon, que en Prat de la Riba volia "erigir una escuela para los hijos de los agricultores".²⁴

En motiu del 25è aniversari de la granja escola de Caldes de Montbui, el 19 de novembre de 1952, es va fer un acte commemoratiu a Torre Marimon. Es prenia com a data d'inici l'establiment dels estudis de capatàs agrícola de l'any 1927. El director de la granja escola, en Josep M. Clotet, va fer una conferència sobre les activitats de la granja escola des dels seus inicis. La notícia de l'acte publicada a la premsa recollia amb cert detall la intervenció de Josep M. Clotet, però no feia cap referència a la Mancomunitat.²⁵

---

24. Citat per Marc SOLER GUTIÉRREZ, *Història de la Torre Marimon*. Exposició a Thermalia, Caldes de Montbui: 2018. Clotet no tenia en compte que realment qui presidia la Mancomunitat quan es va comprar la finca era Josep Puig i Cadafalch.

25. «Las bodas de plata de la Granja Escuela de Agricultura de Caldas de Montbuy» a *La Vanguardia*, 18 de noviembre de 1952, p. 13.

No ho sabem segur, però sembla que Clotet no ho hauria pas amagat, perquè sí que es va referir al fet que l'objectiu de la seva creació era crear una escola pels fills dels agricultors, tal com hem vist pensava que havia dit en Prat de la Riba. En canvi el periodista sí que recollia que Clotet va recordar que “durante el periodo rojo quedó destruido todo lo relacionado con la obra docente que allí se realizaba”. Sigui cert o no això últim, el que sí que veiem és que es tenen en compte unes informacions o altres segons el que interessava recordar o no de la granja escola escola d'agricultura de Caldes de Montbui, igual com també passava amb el noticiari del NO-DO analitzat.

A falta de l'existència d'un film d'abans del franquisme que tracti sobre l'ensenyament agrícola a Torre Marimon, per tal de poder fer una anàlisi comparativa, contrastarem el NO-DO de 1945 amb el material gràfic informatiu sobre l'Escola Mitjana d'Agricultura de Caldes de Montbui, en temps de la Segona República.²⁶ D'entrada hi ha una diferència destacada, ja que la informació de l'escola d'agricultura de Caldes en el període republicà es presenta sempre dins el conjunt dels ensenyaments i serveis tècnics agrícoles de la Generalitat de Catalunya. L'escola de Torre Marimon, no era per tant un centre aïllat, sinó que formava part de tot un conjunt general. Una idea que el NO-DO no recollia, ja que tot i la gran importància del centre educatiu, aquest no formava part d'un pla general com en els temps passats.

Una segona diferència remarcable és que la notícia del NO-DO només recull ensenyaments pràctics, la poda i empelt de fruiters o el llaurat i sembra de camps. En canvi, en els opuscles anteriors, hi ha fotografies de les aules d'estudi amb ple funcionament, així com dels laboratoris pels alumnes. Aquestes diferències són una conseqüència del fet que en el franquisme l'escola d'agricultura era un centre eminentment pràctic, per formar capatassos agrícoles, mentre que abans de la guerra s'hi va establir una centre d'ensenyament mitjà, per a formar pèrits agrícoles.

Ens sorprèn que en el NO-DO no hi apareix cap tractor, hem explicat en l'apartat anterior, que a partir de 1944 hi ha una renovació de maquinària i que es van comprar tractors. En canvi, en la informació sobre l'escola d'abans del franquisme, les imatges de tractors són ben presents en els treballs del camp. Una altra absència en el NO-DO de 1945 és l'absència d'imatges del bestiar que hi havia a Torre Marimon. És cert que en el NO-DO de 1947 només hi apareix la granja i el seu bestiar, però per la importància que hi tenia l'aviram, amb els concursos de posta, o el bestiar boví i cavallar allí establert, es troba a faltar alguna referència visual en el NO-DO de 1945 a unes pràctiques ramaderes que tenien molta importància en la formació dels capatassos agrícoles.

---

26. Ho contrastem amb els dos opuscles amb il·lustracions *Les Escoles d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona: 1935, amb fotografies de Godes i altres; i GENERALITAT DE CATALUNYA. *Pla General d'Ensenyament Agrícola*, Conselleria de Cultura, 1937, que entre les seves fotografies en conté algunes d'iguals que el fulletó anterior.

Hem esmentat que el NO-DO comença amb una imatge de la torre d'homenatge que hi havia a la Masia, aquesta construcció també és present en les fotografies dels opuscles anteriors al franquisme, però de forma més secundària. En canvi ressalten l'existència d'una moderna sitja metàl·lica en forma de torre, de 90 metres cúbics, destinada a la fermentació d'herba per alimentar el bestiar. Dues torres diferents, que simbòlicament ens mostren com els autors es fixen més en uns aspectes que altres. Una de més tradicional ens recorda el passat, quan Torre Marimon era una masia senyorial, i l'altra més projectada al futur i la modernitat. Dues maneres diferents de posar l'accent en la representació de l'escola d'agricultura de Caldes de Montbui.

En la recerca sobre la notícia del NO-DO no hem pogut arribar a conèixer detalls de la seva producció i recepció per part del públic. La consulta a l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona no ha aportat documentació. Tampoc els familiars de les persones que van ser professors o van estudiar al centre recorden res més del NO-DO, només expliquen que sabien que existia. Tot i això, l'ús d'aquest i altres NO-DO ens podria aportar més informació sobre altres aspectes d'interès per a la història de l'ensenyament agrari. No hem aprofundit en l'avicultura i la ramaderia i els seus concursos, a la mateixa Torre Marimon o, una mica més enllà, a les fires ramaderes de Granollers, sobre les quals hi ha uns quants NO-DO.